

TARTALOM

Előszó a magyar kiadáshoz	XIII
Előszó	XIV
A diákokhoz	XVII

PROLÓGUS 1

1.	A parton	3
1.1.	A zsúfolt part	5
1.2.	Tér és idő a parton	10
1.3.	Emberek és a parti környezet	16
1.4.	A part globális tekintetben	19
1.5.	Modellek a földrajzban	22
	■ Tér, elhelyezkedés és hely	5
	■ Hågerstrand és az idő-tér földrajz	15
	■ A földrajzi kutatások léptéke	21

I. RÉSZ: A GLOBÁLIS KÖRNYEZET 32

2.	Földünk mint bolygó	34
2.1.	A magányos bolygó	37
2.2.	Kőzetburok (litoszféra): a kontinensek építőelemei	39
2.3.	Légkör (atmoszféra): a levegőóceán	48
2.4.	Vízburrok (hidroszféra): a vizek világa	58
2.5.	Planetáris változások hatása az emberi környezetre	64
	■ Hasadékvölgyek (árokrendszerek)	43
	■ A Bajkál-tó	59
	■ Davis ciklustana	63

3.	Az állandóan változó éghajlat	68
3.1.	Rövid távú ingadozások	70
3.2.	Hosszú távú klimatikus kilengések	78
3.3.	Középtávú változások: jelenkori bizonyítékok	83
3.4.	Középtávú változások: a múlt tanulsága	90
3.5.	Az éghajlat mint kockázati tényező	93
	■ Felhóalaktan	72
	■ Klimatikus változékonyság	86
	■ Kenneth Hare és Kanada változékonny légköri viszonyai	92

4.	A bioszféra	102
4.1.	Ökoszisztémák	105
4.2.	Az élővilág régiói	115
4.3.	A trópusi esőerdők	124
4.4.	Az emberiség mint a bioszféra része	129
	■ A szén globális körforgása	111
	■ A produktivitás általános indexe	117
	■ A Wallace-vonal	126
II. RÉSZ: AZ EMBERI NÉPESSÉG		136
5.	Az ember származása és elterjedése a Földön	138
5.1.	Az emberi népesség eredete	140
5.2.	A földművelés és a városok eredete	146
5.3.	A fő regionális magterületek	153
5.4.	Európa tengerentúli terjeszkedése	156
5.5.	Amerika Kolumbusz után	165
	■ Szigetkolonizációs modellek	145
	■ Sauer és a mezőgazdaság eredete	147
	■ A kínai diaszpóra	160
6.	A népesség dinamikája	170
6.1.	A népességnövekedés dinamikája	173
6.2.	A továbbélés rendje	177
6.3.	A szaporodás ökológiai korlátai	181
6.4.	A világ népesedésének története	189
6.5.	A népességnövekedés trendjei napjainkban	194
	■ Népségnövekedési görbék	175
	■ Malthus elmélete	183
	■ Élő és holt népesség	190
7.	Kulturális sokszínűség	202
7.1.	A kultúra mint regionális mutató	205
7.2.	A nyelvek földrajza	208
7.3.	A vallás földrajza	214
7.4.	Nemiség és kulturális földrajz	220
7.5.	A kultúrrégiók természete	222
	■ A Berkeley-iskola	206
	■ Feminista földrajz	220
	■ Donald Meinig és a kultúrföldrajz	228
8.	Az urbanizálódó világ	232
8.1.	A Föld urbanizációja	234
8.2.	Az urbanizáció dinamikája	239
8.3.	Városok zsugorodása – globális léptékben	246
8.4.	Városrobbanás – helyi léptékben	251
8.5.	A város mint a problémák tárháza	257
	■ Az Egyesült Államok városfejlődése	239
	■ A városok időbeli zsugorodásának térképezése	248
	■ David Harvey gondolatai a városról	257

III. RÉSZ: TÁJAK ÉS ERŐFORRÁSOK 268

9. Nyomás az ökoszisztémán 270

- 9.1. Emberi beavatkozás: az érem két oldala 272
- 9.2. Antropogén hatás alacsony népsűrűség esetén 277
- 9.3. Antropogén hatás közepes népsűrűség esetén 283
- 9.4. Antropogén hatás magas népsűrűség esetén 288
- 9.5. Környezetszennyezés és az ökoszisztémák 292
  - Ester Baserup és a mezőgazdaság intenzív fejlődése 283
  - Szmogképződés 291
  - Az *Exxon Valdez* által okozott környezeti katasztrófa 299

10. Erőforrások és megóvásuk 302

- 10.1. A természeti erőforrások jellege 305
- 10.2. A korlátozott tartalékok dilemmája 309
- 10.3. Egyenletes hozamok: a dinamikus erőforrások 318
- 10.4. „A közlegelő tragédiája” 327
- 10.5. A természeti erőforrások védelme 328
  - A jövő erőforrásainak prognosztizálása 313
  - Az árapály mint alternatív energiahordozó 315
  - John Muir és a természetvédelem 330

11. Szerepünk a Föld arculatának megváltozásában 334

- 11.1. A magyarázat nehézségei 338
- 11.2. A múltbeli tájváltozások dimenziói 343
- 11.3. A földhasználat változása mint etikai kérdés 347
- 11.4. Az ember–környezet ellentét 353
  - Az ember szerepe a Föld arculatának alakításában 348
  - A Stockholmi Konferencia 350
  - Griffith Taylor és a földrajzi environmentalizmus 355

12. A régiók hálójá 360

- 12.1. A régiók típusai 363
- 12.2. A régiók alkalmazása 368
- 12.3. Regionális tudat 377
- 12.4. Régiók kialakítása 384
  - Hartshorne és a területi differenciálódás 369
  - Hordy dorseti régiói 382
  - Amerikai iskolakörzetek 386

IV. RÉSZ: FÖLDRAJZI STRUKTÚRÁK 390

13. Áramlatok és hálózatok 392

- 13.1. Csomóponti régiók 394
- 13.2. Közlekedési és információs áramlások 397
- 13.3. A térbeli kölcsönhatások modelljei 402
- 13.4. Regionális hálózatok 406

13.5.	A hálózatok változásai	413
	■ Távolsághyatlás-görbék	399
	■ Wilson és a térbeli kölcsönhatások modelljei	406
	■ Konnektivitás a gráfokban	413
14.	Csomópontok és szintek	420
14.1.	A város fogalma	423
14.2.	A települések mint láncok	426
14.3.	Christaller központihely-modellje	431
14.4.	Christaller modelljének kiegészítései	436
14.5.	Alternatívák és alkalmazások	440
	■ A legközelebbiszomszéd-index	426
	■ A rang-nagyság szabály	428
	■ Christaller és a központi helyek rendszere	431
15.	Felszínek	448
15.1.	Felszínek a városon belül	450
15.2.	Felszínek a városon kívül: az agrártáj	459
15.3.	Felszínek a városokon kívül: az ipari táj	469
	■ A központi üzleti negyed (CBD) lehatárolása	451
	■ Városi népsűrűségi függvények	458
	■ Thünen és az Elszigetelt Állam	460
16.	Térbeli terjedés	478
16.1.	A térbeli diffúziók természete	482
16.2.	A Hägerstrand-alapmodell	486
16.3.	A Hägerstrand-modell módosítása	489
16.4.	Regionális diffúziós vizsgálatok	493
16.5.	A diffúziós modellek alkalmazása	499
	■ A Hägerstrand-modell szabályai	488
	■ A diffúziós alapmodell módosításának szabályai	490
	■ Andrew Cliff és a járványdiffúziós modellek	501
V. RÉSZ: FÖLDRAJZI FESZÜLTSEGEK		506
17.	Területi feszültségek	508
17.1.	Területi korlátok értelmezése	510
17.2.	Az állam mint régió	516
17.3.	Felosztási problémák egyéb területi szinteken	527
17.4.	A világ óceánjainak felosztása	536
17.5.	A felosztás következménye	541
	■ Határvonalak becslése a gravitációs modell segítségével	514
	■ Bowman <i>Új világa</i>	526
	■ A Dél-kínai-tenger	539

18.	Gazdasági egyenlőtlenségek	548
18.1.	Gazdag és szegény országok	550
18.2.	A fejlődésbeli különbségek magyarázata	556
18.3.	A gazdasági fejlődés térbeli aspektusai	562
18.4.	Országok közötti különbségek	569
18.5.	Regionális intervenció	574
	■ Brian Berry és a városok gazdasági földrajza	555
	■ Kondratyev-hullámok	568
	■ A TVA mint történelmi fejlesztési modell	580
19.	Globalizáció	584
19.1.	A globalizációs vita	586
19.2.	A földrajzi tér összeomlása	588
19.3.	Változó gazdasági tér/térség	595
19.4.	A globális városok növekedése	600
19.5.	A globális környezeti problémák növekedése	604
	■ A Microsoft Corporation	594
	■ Nigel Thrift és a pénz földrajza	604
	■ Globális tengerszintváltozások	606
20.	A betegségek globális súlya	614
20.1.	A betegség súlyának felbecslése	616
20.2.	A régi betegségek változó földrajza	621
20.3.	Az új betegségek földrajza	633
20.4.	Betegségek változó földrajzi környezetben	643
20.5.	Jövőbeli kihívások	651
	■ A halandóság mérése	619
	■ A malária újraéledése	622
	■ Peter Gould és az AIDS földrajza	636
VI. RÉSZ: A FÖLDRAJZTUDÓS ESZKÖZTÁRA		656
21.	Térképek és térképezés	658
21.1.	A világ felfedezése	661
21.2.	Helymeghatározás a térképen	668
21.3.	A térképezés körfolyamata: a térképek kódolása	676
21.4.	A térképezés körfolyamata: a térképek értelmezése (dekódolása)	680
21.5.	Különböző földrajzi terek	684
	■ James Cook és a Csendes-óceán feltérképezése	664
	■ Hogyan készül egy poláris vetület?	674
	■ Nem-euklidészi terek	685
22.	Környezeti célú távérzékelés	692
22.1.	Az első vizsgálatok a levegőből	695
22.2.	Műholdas távérzékelés	700
22.3.	Környezeti változások nyomon követése	705
22.4.	A távérzékelés néhány megoldatlan problémája	710
	■ A légi felvételek méretaránya	697
	■ Crawford és a légi régészet	699
	■ Mintázási módszerek	714

23.	Földrajzi információs rendszerek	716
23.1.	A földrajzi információs rendszer részei	719
23.2.	Földrajzi adatok raszteres és vektoros rendszerben	725
23.3.	A FIR problémamegoldó funkciói	728
23.4.	A térinformatikai alkalmazások hierarchiája	736
23.5.	A térinformatika távlatai	743
	■ Ismertebb térinformatikai szoftvercsomagok	721
	■ A térinformatika tárgyköre	737
	■ ESRI: egy nagy térinformatikai társaság fejlődése	744
EPILOGUS		748
24.	A hogyan továbbról a földrajzban	750
24.1.	A múlt öröksége	753
24.2.	A jelenlegi struktúra	763
24.3.	Álláskeresés földrajzos diplomával	766
24.4.	A jövőbeli kilátások	770
	■ A Royal Geographical Society (az angol Királyi Földrajzi Társaság)	755
	■ A földrajz fejlődése Svédországban	762
	■ Paradigmaváltás a földrajzban	773
	A Függelék: <i>Fogalomtár</i>	777
	B Függelék: <i>Földrajz a világhálón</i>	809
	Név- és tárgymutató	815